

Nowa podziemna trasa geoturystyczna w Zabrze

Zabrze jest położone w województwie śląskim, na terenie Górnośląskiego Zagłębia Węglowego (GZW), gdzie od połowy XVIII w. jest wydobywany podziemnie węgiel kamienny występujący w utworach górnokarbońskich. W 1982 r. na terenie założonej w 1855 r. kopalni Guido uruchomiono skansen górniczy. W latach 2007, 2008 i 2016 udostępniono dla turystów podziemne trasy, na których można zaobserwować *in situ* pokłady węgla oraz piaskowce i łupki. Trasy są poprowadzone w dawnych górniczych wyrobiskach, odpowiednio na poziomach 170, 320 i 355 m (<http://kopalniaguido.pl>). Kopalnia Guido jest unikatem na skalę światową, ponieważ podobnych tak zachowanych wyrobisk nie ma w innych ośrodkach muzealnych na świecie. Zwiedzanie poziomów 170 i 320 jest dostępne dla osób co najmniej 6-letnich, a najgłębszej na świecie trasy turystycznej w kopalni węgla kamiennego – poziomu 355 – od 12 roku życia. Dla grup z młodszymi dziećmi (od 3 lat) oferta edukacyjna jest realizowana w podziemiach Kopalni Królowa Luiza, w okolicy szybu „Wilhelmina” przy ul. Sienkiewicza. Od 2016 r. w dawnych wyrobiskach, na trasie edukacyjnej Geostrefa (ryc. 1) można się zapoznać nie tylko z techniką górniczą, ale również budową geologiczną Ziemi. Zajęcia edukacyjno-rekreacyjne są także prowadzone w strefie naziemnej (Park 12C, Park Techniki Wojskowej).

Współcześnie podziemia Kopalni Królowa Luiza są częścią produktu marketingowego o nazwie Sztolnia Królowa Luiza (dawniej Skansen Królowa Luiza). W skład kompleksu wchodzi również strefa naziemna wokół szybu „Carnall” przy ul. Wolności oraz 2,5 km odcinek Głównej Kluczowej Sztolni Dziedzicznej. W zrewitalizowanych budynkach urządzono wystawy: „Niezwykła historia. Kopalnia Królowa Luiza-Zabrze w latach 1791–1998” i „Kopalnia Edisona”, a w maszynowni szybu „Carnall” znajduje się najstarsza czynna w Europie parowa maszyna wyciągowa z 1915 r. Główna Kluczowa Sztolnia Dziedziczna to zbudowana w latach 1799–1863 sztolnia odwadniająca, ciągnąca się przez 14 km – od Zabrze do Chorzowa. Jest to najdłuższa budowla hydrotechniczna w europejskim górnictwie węglowym i perełka na Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego (<http://www.sztolniaLuiza.pl>).

Od 2009 r. w Zabrze trwają prace zmierzające do udostępnienia zwiedzającym unikatowych wyrobisk w kompleksie Sztolnia Królowa Luiza. Pierwszy odcinek podziemnej trasy oddano do użytku na przełomie września i października tego roku. Drugi odcinek o długości ok. 1,0 km – podróż łodzią po wodach sztolni dziedzicznej (obecnie testowany), ma być dostępny dla turystów w 2018 r.

Nowo oddany odcinek podziemi, obejmujący wyrobiska Głównej Kluczowej Sztolni Dziedzicznej (ryc. 2, 3 – patrz str. 1480) oraz Kopalni Królowa Luiza, można zwiedzać tradycyjnie – na trasie „Podziemna podróż w czasie” (od 6 roku życia). W najbliższym czasie zostanie również uruchomiona trasa geoturystyczna „Tropiele węgla”. Jest to oferta edukacyjna geologiczno-miernicza przeznaczona

Ryc. 1. Zmiennej wysokości chodnik w skale pływnej. Wszystkie fot. T. Kielkowski

Ryc. 4. Chodnik wodny sztolni dziedzicznej

Ryc. 5. Chodnik w pokładzie węgla 510

dla osób powyżej 15 roku życia, skierowana zarówno dla zainteresowanych budową geologiczną Śląska, jak i turystów o znikomej wiedzy geologicznej. Po zejściu „tropiele” szybem „Carnall” 40 m p.p.t. następuje wprowadzenie w temat geologii Górnośląskiej Niecki Węglowej w posta-

ci prezentacji filmu geologicznego, ukazującego świat sprzed 300 mln lat, oraz okazów skamieniałości karbońskich. W kolejnym miejscu zostaje omówiona szczegółowa budowa geologiczna sztolni. Grupa odwiedza tzw. chodnik wodny (ryc. 4) i podziemny zrekonstruowany port węglowy. Do zadań zwiedzających należy również odnalezienie odsłaniających się w chodnikach sztolni pokładów węgla i dokonanie pomiarów ich parametrów (nachylenie, upad). „Tropiciele” poznają także zasady pomiarów związanych z wykorzystaniem wiszącego górniczego teodolitu oraz historię miernictwa górniczego. Docierają do wyeksponowanego w sztolni uskoku i stanowiska z rdzeniami wiertniczymi. Unikatywnym miejscem jest przejście chodnikiem wydrążonym bezpośrednio w węglu o miąższości ponad 6 m (pokład 510, dawna nazwa Pochhammer) (ryc. 5). Przed wyjazdem na powierzchnię szybem „Wilhelmina” turyści poznają przyczyny, skutki i sposoby zapobiegania wybuchów pożarów w kopalniach.

Kopalnia Guido i Sztolnia Królowa Luiza są bardzo ważnymi obiektami dziedzictwa kulturowego i naturalnego, dlatego występują w Centralny Rejestrze Geostanowisk Polski. Są to obiekty o randze międzynarodowej, a ich wartość (geo)turystyczna i edukacyjna jest porównywalna z dwoma polskimi obiektami geologicznymi wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO: Królewskie Kopalnie Soli w Wieliczce i Bochni, Kopalnia rud ołowiu, srebra i cynku w Tarnowskich Górach oraz system gospodarowania wodami podziemnymi (wpis w 2017 r.).

Od 2013 r. dysponentem podziemnych tras turystycznych i naziemnych budynków zabytkowych kopalń jest Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze. Jest to instytucja turystyczno-muzealna posiadająca kilka działów tematycznych, w tym największe w kraju zbiory związane z techniką górnictwa (<http://www.muzeumgornictwa.pl>).

*Ryszard Chybiorz, Małgorzata Paliga
Serwis fotograficzny patrz str. 1480*

**Nowa podziemna trasa geoturystyczna w Zabrze
patrz str. 1436**

Ryc. 2. Główna Kluczowa Sztolnia Dziedziczna – podziemny port węglowy. Obie fot. T. Kielkowski

Ryc. 3. Główna Kluczowa Sztolnia Dziedziczna – przejście przez przecinkę wykonaną w pokładzie węgla 506 (dawna nazwa Broja)